

LA LLENGUA CATALANA I UN NOU ESTATUT D'AUTONOMIA PER A CATALUNYA¹

Jaume VERNET I LLOBET

Catedràtic de dret constitucional de la Universitat Rovira i Virgili

Anna M. PLA I BOIX

Professora de dret constitucional de la Universitat de Girona

The abstract can be found at the end of the article.

Resumen al final del artículo.

Sumari

- I. L'increment de l'autogovern en l'àmbit jurídicolingüístic:
 - 1. Els informes dels experts
 - 2. Els documents dels partits i de les coalicions
- II. Les propostes dels partits polítics de millora de l'Estatut en l'àmbit jurídicolingüístic
 - 1. Bases per a un nou Estatut nacional de Catalunya (ciu)
 - 2. Bases per a l'Estatut d'autonomia de Catalunya (PSC-CPC)
- 3. Constitució de l'Estat Lliure de Catalunya (ERC)
- 4. Bases per a la Reforma Constitucional i Estatutària (ICV)
- III. L'oportunitat, el procediment i els punts comuns de les modificacions previstes
 - 1. Consideracions generals
 - 2. Les propostes de reforma de l'Estatut

I. L'INCREMENT DE L'AUTOGOVERN EN L'ÀMBIT JURÍDICOLINGÜÍSTIC

L'obtenció de la majoria absoluta dels escons del Congrés dels Diputats a mans del Partit Popular (PP) el 2000 i, consegüentment, l'encàrrec de formar un segon govern central dirigit per José M. Aznar van esperar la majoria de les forces catalanes per promoure el debat sobre la millora de l'autogovern de Catalunya, tot i que les esperances d'un canvi fonamental de perspectiva des de l'òptica més autonomista fossin més aviat

1. Aquest article s'inscriu en el marc del projecte d'R+D d'investigació del Ministeri de Ciència i Tecnologia, núm. BJU2003-06043, titulat «La contribución de las Comunidades autónomas al desarrollo de los derechos», dirigit pel professor M. A. APARICIO, catedràtic de dret constitucional de la Universitat de Barcelona.

migrades, donada l'actuació del govern popular orientat a la regressió autònoma.

Una comissió parlamentària especial va ser l'encarregada d'impulsar els debats. Concretament la Comissió d'Estudi per a l'Aprofundiment de l'Autogovern² constituïda el 14 de novembre del 2000. Es tractava de fer una anàlisi dels vint anys d'autogovern i proposar un conjunt de mesures de millora. Al final dels treballs, d'una banda, es demanava la consecució d'uns traspessos competencials pendents sobre els que no hi ha hagut acord amb el Govern central en els darrers vint anys i, de l'altra, es feien unes propostes per l'aprofundiment de l'autogovern que implicaven, entre altres mesures, la reforma de la legislació bàsica de l'Estat central i també la revisió de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (EAC) per ampliar les competències assumides per la Generalitat.

Pel que fa a la primera qüestió, la postura de la Generalitat era la d'exigir el traspàs de competències pendents en bloc i abandonar, d'aquesta manera, la negociació individualitzada que havia estat una constant fins al moment. En relació amb el segon tema, se sol·licita al Govern central que realitzi una lectura més autonomista de la que ha efectuat fins ara, amb la finalitat d'aixecar els obstacles que impedeixen un exercici de l'autonomia que alci el sostre competencial real, tant mitjançant la reformulació de les lleis bàsiques de l'Estat en un sentit més respectuós amb l'autonomia catalana, que no buidi o minimitzi les competències autonòmiques estatutàries, com a través de la participació de la comunitat autònoma en les decisions estatals i comunitàries europees, entre altres propostes com la d'utilitzar l'art. 150.2 CE per a l'assumpció de noves competències o l'aplicació del principi de *l'administració única*.

Totes les forces catalanes, llevat del Partit Popular de Catalunya (PPC), han conclòs els seus respectius documents amb la necessitat d'iniciar la revisió de l'Estatut d'autonomia, cosa que han presentat a la cambra catalana a fi que amb la nova legislatura s'iniciï el procés parlamentari corresponent.

El projecte de millorar l'autogovern, en síntesi, pot aconseguir-se per dues vies. D'una banda, a través de l'increment directe del poder de decisió propi, és a dir, a partir de l'augment de l'autonomia concedida, que, per definició, és un poder limitat. D'altra banda, mitjançant l'eliminació o reducció de la intervenció del poder limitador, això és, minvant el poder de decisió unilateral de les institucions centrals, a través de la participació de la

2. Les conclusions dels seus treballs parlamentaris es troben en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, núm. 366, de 5 de desembre de 2002, que també es pot consultar en xarxa a <www.parlament-cat.es/porta.htm>.

Generalitat en aquestes, cosa que indirectament fa igualment incrementar el poder de decisió, tot i que d'una manera compartida.³

En aquest context, la connexió entre autogovern i llengua es pot establir a partir que una millora de l'autogovern és un increment de decisió en el poder propi o bé una participació en les competències estatals sobre el règim lingüístic.

Per això, la llengua ha estat motiu d'algunes propostes en els documents i informes preliminars presentats a la Comissió esmentada per part d'experts i representats institucionals, així com dels partits i de les coalicions electorals.⁴ A més també apareix en les propostes de reforma de l'Estatut proposades posteriorment i a les que dedicarem el proper epígraf.⁵

1. *Els informes dels experts*

Davant de la Comissió comparegueren catedràtics de tres disciplines: de dret administratiu, a través d'Enric Argullol, Joaquim Ferret i Manuel Ballbé, de ciència política, mitjançant Ferran Requejo, i de dret constitucional amb Eliseo Aja, Enoch Albertí, Manuel Gerpe i, un dels qui subscriu, Jaume Vernet. Igualment participaren el Govern de la Generalitat, el Consell Consultiu, la Comissió de Traspassos entre l'Estat i la Generalitat i l'Institut d'Estudis Autonòmics.

En els informes dels experts que comparegueren oralment davant de la Comissió i que lliuraren un informe escrit⁶ també es feien propostes de modificació concretes a les qüestions lingüístiques (llevat dels informes d'Enric Argullol, Manuel Ballbé i Joaquim Ferret, on es fan algunes mencions a la llengua com a exemple o comentari complementari). Així, en l'informe

3. Sobre les propostes per millorar l'autogovern, vegeu l'article de Jaume VERNET i Josep M. CASTELLÀ, «Comentaris de les propostes polítiques de millora de l'autogovern de Catalunya», *Autonomies. Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 29, novembre 2003, p. 441-465.

4. El Partit Popular de Catalunya en un document sense data i sense dipòsit legal titulat *Més autogovern* per un costat i *Más autogobierno* per l'altre no fa esment de cap millora relacionada amb la llengua.

5. En general, una descripció de les propostes més rellevants dels partits polítics en relació amb el nou estatut es poden trobar a Jaume VERNET i Josep M. CASTELLÀ, «Propuestas políticas de mejora del autogobierno y de reforma del Estatuto de autonomía de Catalunya», *Revista electrónica italiana federalisme.it*, any II, núm. 2, 22/01/2004, editat pel Osservatorio sui Federalismo e i processi di governo, <<http://www.federalismi.it/federalismi>>.

6. Vegeu *Estudis sobre l'autogovern de Catalunya*, Publicacions del Parlament de Catalunya, Testimonis Parlamentaris núm. 14, Barcelona, 2003. També a <http://www.parlament-cat.net/porteso/estatut/estudis_autogovern.pdf>.

Requejo es fa referència al reconeixement i la regulació del plurilingüisme de l'Estat en diversos aspectes i a la representació formal de Catalunya a la UNESCO.⁷ En l'informe Albertí es menciona que cal que l'Estat s'adapti a la seva pluralitat interna,⁸ cosa que s'hauria de reflectir en una participació de la llengua i la cultura catalanes a l'Instituto Cervantes i en la representació de Catalunya en algunes delegacions a l'exterior, especialment davant aquells països amb comunitats catalanes significatives, davant dels organismes internacionals que intervenen en l'àmbit de la cultura. Entén també que cal reforçar l'ús del català davant de l'Administració de Justícia.⁹ En l'informe Aja se cita la llengua com a element diferencial, cosa que també es feia en l'informe Albertí. En l'informe Gerpe es diu que cal que les singularitats lingüístiques de les diferents nacionalitats es reflectissin en diferents àmbits estatals (com ara la moneda o els segells; el passaport i el DNI; el Senat; les lleis sectorials de l'Estat haurien de donar suport a les mesures de normalització lingüística previstes a la Llei de política lingüística (LPL); inclusió del català com a llengua optativa en els plans d'estudi dels alumnes de la resta de l'Estat) i particularment en l'assumpció de competències relacionades amb aquest fet diferencial.¹⁰ Finalment, en l'informe Vernet, s'esmenta la qüestió lingüística en diferents moments: quan es tracta la qüestió competencial,¹¹ els drets lingüístics,¹² la llengua en l'àmbit judicial,¹³ la pro-

7. Veg. *op. cit. Estudis...*, p. 215.

8. Veg. *op. cit. Estudis...*, p. 48-51.

9. Veg. *op. cit. Estudis...*, p. 53-54. L'informe proposa la conveniència de «reforçar l'ús del català per l'Administració de justícia, assegurant que els òrgans judicials estiguin en condicions d'atendre en català els ciutadans que, en ús dels seus drets lingüístics, s'hi dirigeixen en aquesta llengua també oficial. Per això, caldria incrementar les mesures de foment, per mitjà de convenis i altres instruments, i caldria també reforçar l'exigència del català per a la provisió de places a Catalunya».

10. Veg. *op. cit. Estudis...*, p. 165 i 177.

11. En la llista de competències de l'Estatut d'autonomia es destaca que en manquen algunes, tot i que finalment han estat reconegudes pel Tribunal Constitucional, després d'una llarga jurisprudència molt dubitativa. Entre les quals es pot citar la competència en matèria lingüística.

12. En relació amb les potencialitats de l'Estatut no explorades per part de les institucions catalanes, en temes en què aquestes disposen d'un títol suficient, pràcticament no condicionat per les institucions estatals, n'hi ha que podrien tenir un major desenvolupament. Entre les quals hi ha la matèria lingüística, que, a partir d'una valoració positiva de la regulació quals s'ha fet en la LPL, es destaca que no garanteix suficientment el dret dels ciutadans de ser atesos en llengua catalana en tots els àmbits públics o d'atenció al públic, cosa que té una certa base jurisprudencial en favor dels drets lingüístics dels ciutadans davant de qualsevol administració (STC 82/1986 i 74/1989).

13. En aquest àmbit, es critiquen expressament les previsions lingüístiques de la Llei orgànica del poder judicial (LOPJ), especialment l'art. 231. La LOPJ no té per què fixar un rè-

jecció exterior,¹⁴ la conclusió de tractats internacionals¹⁵ i les conseqüències jurídiques del caràcter plurilingüístic de l'Estat.¹⁶

2. *Els documents dels partits i de les coalicions*

Els partits i les coalicions electorals presentaren diferents textos: *Més autogovern/Más autogobierno*, PPC; *Millora de l'Autogovern*, la Generalitat de Catalunya, assumit per la federació aleshores governamental Con-

gim juridicolingüístic, com a molt hauria de remetre's a les previsions estatutàries i legislatives de les diferents comunitats autònomes en règim de doble oficialitat, cosa que seria també esperable en d'altres àmbits de les distintes administracions centrals. Hi ha massa lleis i decrets que fixen criteris lingüístics diferents. La majoria no tenen en compte ni el principi plurilingüístic estatal, ni la modulació autonòmica de la declaració d'oficialitat, ni el concepte jurídic de llengua pròpia. No hi ha una coordinació ni una postura única dins de les institucions i òrgans estatals sobre la regulació de la llengua. El que haurien de fer, cosa que també s'apunta en alguna norma sobre educació, administració local i procediment administratiu, és una remissió genèrica a les comunitats autònomes, perquè dins de cada comunitat autònoma el règim lingüístic de les diferents administracions en relació amb el ciutadà sigui idèntic respecte a les qüestions més rellevants. A banda, seria bo que l'Administració central, el Parlament central, els Tribunals Suprem i Constitucional no rebutgessin documents escrits en llengua oficial diferent a la llengua castellana, això és, que no n'imposessin l'ús als ciutadans espanyols que tenen com a pròpia una altra llengua. La tutela judicial s'hauria de donar encara que la llengua utilitzada en un recurs d'emparament o en un conflicte de competències no fos la llengua castellana. Aquest fet lamentable ja ha succeït fins i tot davant del Tribunal Constitucional emparant-se en les previsions de la LOPJ.

14. Així mateix, en l'informe Vernet es constata que a partir de la STC 164/1994, hi ha hagut un canvi d'orientació respecte de la possibilitat que les comunitats autònomes puguin establir òrgans permanents de representació davant de les organitzacions internacionals. D'aquesta manera, el camí és obert a la representació de la cultura catalana a la UNESCO o a d'altres organitzacions internacionals, d'acord amb les competències assumides. És més, per al reconeixement efectiu de la plurinacionalitat i sobre la base de la competència autonòmica sobre cultura, llengua i educació seria important per a l'autogovern la presència de Catalunya, amb veu pròpia, a certes organitzacions internacionals.

15. També es recordava que l'Estatut d'autonomia estableix la possibilitat que la Generalitat solliciti al Govern central la conclusió de tractats amb altres estats sobre qüestions relatives a la llengua i cultura pròpies (art. 27.4 EAC). La limitació de l'àmbit no té massa sentit atès que en la majoria de tractats que se signen, Espanya no recorda la pluralitat lingüística i en els que no fan referència a la llengua i la cultura tampoc no se n'informa suficientment a les comunitats autònomes com prescriu l'art. 27.5 EAC i se n'han fet ressò alguns reials decrets (RD 3490/1991 i 2687/1983 que estableixen alguns canals de col·laboració).

16. Finalment, es conclouia que la concepció d'Espanya en una manera plurinacional, multilingüística i multicultural, l'informe Vernet afirma que ha de tenir conseqüències jurídiques més enllà d'unes proclames constitucionals i d'unes bones intencions declarades pels representants del poble a les institucions.

vergència i Unió (ciu),¹⁷ i *Catalunya i l'autogovern: perspectiva 2008*, signat pel Partit dels Socialistes de Catalunya-Ciutadans pel Canvi (PSC-CP), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Iniciativa per Catalunya-Verds per Catalunya (ICV).¹⁸

La llengua apareix en diversos moments del document del Govern. De forma especial, com a element identificador dels drets col·lectius de Catalunya i del pluralisme cultural i nacional,¹⁹ com a justificant de la participació de les institucions catalanes en organitzacions internacionals,²⁰ i com a expressió de la singularitat de Catalunya que ha de portar a l'aplicació de les lleis de l'art. 150.2 CE.²¹ Però, en canvi, no se li dedica un epígraf especial, ni es proposen solucions als problemes relatius a la seva regulació jurídica per part de les institucions centrals.

En el document dels partits d'esquerra s'afegeixen propostes en aquest àmbit, especialment amb la idea de reconèixer el caràcter plurinacional de l'Estat. Així, es diu que el marc legal ha d'orientar-se cap a promoure el co-neixement i l'ús de les llengües espanyoles, pel que fa a les activitats institucionals i de representació simbòlica. Per això, l'Estat i la Generalitat han d'adoptar les mesures legals i polítiques necessàries per tal d'incorporar al sistema educatiu en tot els seus nivells les matèries obligatòries i/o optatives que expressen la diversitat cultural i lingüística d'Espanya; de reconèixer

17. Veg. *Millora de l'autogovern*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2002. El text complet en xarxa es pot consultar a <www.gencat.es/governació-ri/iea>.

18. Aquest document tampoc porta data ni referències de l'edició com succeïa amb el del Partit Popular de Catalunya.

19. Veg. *Millora de l'autogovern*, op. cit. p. 22-23. El document precisa que «el sistema polític també hauria d'integrar una visió i unes conseqüències polítiques i jurídiques d'acord amb la consideració d'un tercer element com és la protecció i el reconeixement, com a tal, d'uns drets col·lectius derivats del pluralisme social i cultural que integren el substrat de l'entitat política [...]. El pluralisme social i cultural de la societat espanyola és un principi que ha de tenir el seu propi reconeixement i efectivitat com a valor constitucional i com a principi rector de l'actuació de tots els poders públics; l'article 3 CE és una bona mostra del que diem quan estableix el mandat dirigit genèricament a tots els poders públics (inclòs, per tant, el poder central) de protegir el pluralisme lingüístic».

20. Veg. *Millora de l'autogovern*, op. cit. p. 40-41. Sota la rúbrica «La presència de Catalunya en la Unió Europea i en les organitzacions internacionals», l'informe proposa que «El reconeixement constitucional de la singularitat cultural i lingüística de Catalunya és un fet indiscutible. N'hi ha prou d'alludir a tantes vegades citat article 3 de la Constitució per constatar-ho [...]. Des d'aquesta perspectiva es pot plantejar la pertinència de reconèixer una presència institucional —no fàctica, que ja existeix— formal de la Generalitat mitjançant la incorporació de representacions pròpies en tots els organismes internacionals que incideixen en els àmbits de la llengua i de la cultura i en aquells en els quals aquests aspectes tenen una projecció substancial».

21. Veg. *Millora de l'autogovern*, op. cit. p. 36.

xer la realitat plurilingüística de l'Estat en la seva denominació oficial, en els registres públics, l'emissió de moneda i segells, el DNI i el passaport i l'etiquetatge de productes; d'establir el requisit del coneixement de les llengües *cooficials* per exercir funcions administratives —incloses les judicials— en els corresponents territoris de l'Estat; d'establir l'ús de les llengües cooficials en les institucions comunes de l'Estat (Corts Generals i altres); de condicionar les concessions administratives per a la comunicació audiovisual a un compromís d'utilització de les diverses llengües estatals per part del concessionari; de fomentar per part de la Generalitat l'activitat cultural en les llengües reconegudes a l'EAC i d'aplicar la LPL;²² i encara entenen que cal establir uns drets i deures de caràcter cultural, entre els quals hi ha d'haver la no-discriminació per raons lingüístiques i drets d'ús lingüístic. A banda de la consideració que, en el marc constitucional i estatutari, cal procedir a l'ampliació de les competències de la Generalitat en llengua²³ i, sense esmentar expressament la llengua, que cal promoure la presència de la Generalitat en organismes com la UNESCO i establir acords internacionals amb altres entitats polítiques sobre matèries de competència de la Generalitat, especialment pel que fa a la col·laboració transfronterera.

Es tracta de mesures que afecten el conjunt de l'Estat i que comporten introduir el principi d'extraterritorialitat de la llengua pròpia, més enllà dels límits territorials de Catalunya. En altres termes, ens referim a la projecció exterior de la llengua catalana fora de l'àmbit territorial de Catalunya. La implantació d'aquest tipus de mesures no depèn de les institucions de govern catalanes, sinó fonamentalment del Govern central o de les altres comunitats autònomes, per la qual cosa és imprescindible un pacte polític ampli. D'altra banda, res no es diu en el document d'altres aspectes de millora de l'autogovern en relació amb la política lingüística que ha de dur a terme la Generalitat en exercici del seu àmbit de competències, regulat actualment per la LPL.

22. Veg. Recomanació cinquena, rubricada «Garantir el reconeixement dels aspectes culturals i simbòlics de la plurinacionalitat de l'Estat».

23. El text de l'Acord PSC-ERC-ICV sobre l'aprofundiment de l'autogovern de Catalunya en forma de proposta d'informe de la Comissió d'Estudi creada pel Parlament de Catalunya proposa que «d) En el marc constitucional i estatutari, procedir a l'ampliació de les competències de la Generalitat, admetent la singularitat de la distribució competencial i avançant cap a convertir-la en actor principal de la legislació i execució en matèries com les següents: [...] llengua».

II. LES PROPOSTES DELS PARTITS POLÍTICS DE MILLORA DE L'ESTATUT EN L'ÀMBIT JURIDICOLINGÜÍSTIC²⁴

En els documents presentats pels diferents partits polítics a fi de modificar l'Estatut d'autonomia ocupa un lloc preeminent la reivindicació del reconeixement de la plurinacionalitat i el plurilingüisme d'Espanya, garantit a la Constitució però que, a parer dels partits catalans que han presentat propostes, no s'ha desenvolupat adequadament.²⁵ A excepció de la iniciativa *Més autogovern* del PPC, la resta de les propostes de reforma estatutària presentades dediquen diferents epígrafs a la qüestió idiomàtica, tot proposant una revisió del marc constitucional, estatutari i legal en aquesta matèria.

A continuació descriurem les diferents propostes de reforma estatutària i de caràcter juridicolingüístic, tot i destacant-ne les més rellevants.

1. *Bases per a un nou Estatut nacional de Catalunya (ciu)*

Les *Bases per a un nou Estatut nacional de Catalunya* de ciu²⁶ és el document més complet i detallat dels aportats, tot i que formalment s'intitula *bases* com els presentats per PSC-CPC i IC-V, que són molt menys extensos. En la proposta de ciu, l'idioma propi de Catalunya és valorat com un símbol clau i un element identitari d'una realitat nacional, dels quals s'extreuen conseqüències concretes, com ara drets, deures, determinats usos i accions d'impuls institucional.

D'aquesta manera, la qüestió lingüística hi és força present. Hi apareix en diferents propostes projectades a diferents àmbits. De fet, el document de ciu concedeix al tema lingüístic una posició preeminent, reforçada, cosa que ja es posa de manifest al seu capítol introductori. En aquest primer epígraf es proclama la conveniència de preservar la identitat, la cultura i la llengua de Catalunya, en tant que elements identitaris clau del país (capítol 1

24. A partir de la pàgina web del Parlament de Catalunya (<<http://www.parlament.cat.net>>) es pot accedir als documents aportats pels partits i a altra documentació relacionada amb la proposta de reforma de l'Estatut. Igualment, Jaume Sobraqués i Mercè Morales ho han recollit al *Manual d'autonomia. Textos per a la reforma de l'Estatut de Catalunya* (Barcelona: Base, 2003).

25. Aquesta idea ja es recull en la Resolució 1489/VI del Parlament de Catalunya en la qual s'acorda exigir a l'Estat el respecte del marc jurídic i polític adoptat per decisió de la voluntat majoritària de la societat catalana i el compliment íntegre de l'Estatut en el 1979.

26. Document *Bases per a un nou Estatut nacional de Catalunya*, editat per ciu, l'abril del 2003 i que es pot consultar a <<http://www.ciu.info>>.

del document, p. 5). Aquesta valoració del català com a element identitari se subratlla a la base 2.1 de la proposta, quan es proclama que Catalunya és una nació integrada per una comunitat de ciutadans i un territori que comparteixen «una història, una llengua, una cultura, unes institucions de govern i representació, un dret i una voluntat d'ésser». La mateixa base, a l'epígraf 9, afegeix que la identitat de Catalunya com a realitat nacional «resideix en gran part en la llengua i la cultura catalanes». I encara que «el poble de Catalunya ha anat construint des de fa més de mil anys, la seva personalitat pròpia mitjançant la llengua i la cultura» per la qual cosa «la Catalunya del segle XXI ha de poder viure, expressar-se i relacionar-se amb plena normalitat en llengua catalana» (base 2.9 del document, p. 49-53).

A part d'aquesta dimensió identitària de la llengua, el document de ciu no bandeja la dimensió més simbòlica i cultural del tractament de l'idioma. La base 2.5 del document, dedicada a l'ordenació dels símbols de Catalunya, inclou una referència expressa al català, tot fent esment a la necessitat que estigui present arreu del territori de Catalunya.²⁷ Alhora, la base 2.9 de la iniciativa subratlla la vinculació entre llengua i cultura, en tant que instruments que han contribuït decisivament a construir el que el document titlla com a *personalitat pròpia* d'un poble.

Per això, es proclama que «la llengua nacional i pròpia de Catalunya és el català» (base 2.1 «De la nació catalana», paràgraf 2, p. 19). El document, a la base 2.9, recorda que el català «és l'idioma oficial de Catalunya com també ho és el castellà oficial a tot l'Estat espanyol». D'aquesta manera, es fixen el que són els fonaments estructurals de les propostes lingüístiques d'aquest document: el català com a llengua nacional, llengua oficial i llengua pròpia del Principat, tot i que del caràcter nacional no se'n deriven efectes jurídics específics, a diferència de la condició de llengua oficial i pròpia.

L'Estatut que proposa ciu pretén que els catalans puguin viure, expressar-se i relacionar-se amb plena normalitat en llengua catalana. Perquè això sigui possible, els poders públics de Catalunya han de vetllar per fomentar-

27. Les propostes 4 i 5 de la base 2.5, rubricada «Dels símbols de Catalunya», tenen en compte mencions expressives a la llengua catalana, al costat d'altres símbols. Pel que fa a la llengua, la proposta 4 proposa que «La llengua pròpia de Catalunya és el català i, en conseqüència, tindrà un caràcter general d'ús preeminent en l'àmbit institucional. Els ciutadans i les ciutadanes tindran dret a obtenir tot tipus de documentació oficial en català [...]». La proposta 5 preveu que «El català i els símbols de Catalunya seran presents arreu del territori de Catalunya, fins i tot en les institucions, els béns i els símbols de titularitat estatal [...]». Tècnicament la llengua no és un dels símbols d'un estat o d'un ens públic de naturalesa constitucional. Aquest terme s'ha de reservar a altres elements com ara la bandera, l'escut o l'himne. Per tots, Manuel GARCIA PELAYO, «Ensayo de una teoría de los símbolos políticos» (1964), *Obras completas*, Madrid, CEC, 1991, p. 987-1031.

ne la normalització. A tal fi, el document inclou un ampli catàleg d'iniciatives, de diferent contingut i abast, formulades amb l'objectiu d'estendre l'ús normal i oficial de la llengua pròpia de Catalunya.²⁸ Alhora, pretén reforçar el plurilingüisme a escala estatal, objectiu que, d'altra banda, comparteixen d'altres propostes de reforma estatutària presentades per d'altres partits polítics en els termes que s'estudiaran. En aquesta línia, s'apunten mesures com la de garantir que el català pugui ser emprat en les relacions amb diversos òrgans i institucions constitucionals com les Corts Generals o el Tribunal Constitucional per tots (proposta 14 de la base 2.9, epígraf «Llengua»).

Dispersament, al llarg del text del document, hi apareixen diversos objectius que vertebrun un projecte de política lingüística que vol garantir

28. Entre aquestes mesures, a banda de reiterar la literalitat del vigent art. 3.1 i 3.2 de l'EAC es fan referències a determinats drets i usos lingüístics, tant a Catalunya com a fora de Catalunya. Així, hi ha diferents propostes a la base 2.9 del document, titulat «De la llengua i la cultura» (propostes 1 a 16), entre les quals cal destacar la 3: «Tots els catalans tenen el deure de conèixer les dues llengües oficials i el dret d'usar-les indistintament d'acord amb la llei i no poden al·legar-ne desconeixement amb validesa jurídica»; la 4. «El català, com a llengua pròpia, és la llengua d'ús preferent de les institucions públiques de Catalunya i dels serveis que prestin. També ho és dels mitjans de comunicació institucionals i d'aquells subjectes al règim de concessió per part de les administracions catalanes»; la 5. «Tots els ciutadans i les ciutadanes tenen el dret d'utilitzar el català i de ser atesos en qualsevol de les llengües oficials en les seves relacions amb totes les administracions públiques i l'Administració de justícia [...]»; la 6. «Els ciutadans i les ciutadanes tenen també el dret de ser atesos en qualsevol de les dues llengües oficials en tots aquells serveis i prestacions que s'adrecin al públic»; la 8. «Garantir l'ús normal del català en l'activitat de l'Administració pública estatal, l'Administració de justícia, el notariat i els registres públics»; i la 9. «Incorporar el principi de promoció del català per part dels mitjans audiovisuals, públics i privats, dependents de l'Estat o subjectes a la seva concessió, incloent-hi mesures obligatòries de programació descentralitzada en llengua catalana»; entre d'altres propostes que incorporen també un compromís de les institucions de l'Estat. La base 2.4, rubricada «Dels drets i deures dels ciutadans i les ciutadanes» té en compte altres previsions projectades a la qüestió lingüística. Destaca, entre d'altres, el «dret a gaudir del patrimoni cultural i lingüístic del país» o el «deure de respecte envers les institucions i els símbols que configuren la identitat pròpia de Catalunya» i «deure cívic de respecte envers el patrimoni cultural... del país». Igualment la base 2.7 del document, rubricada «Dels poders públics» fa referència en l'epígraf «Poder Judicial», una proposta que es reitera a la base 2.17 del document, segons la qual «Els jutges, els magistrats, els secretaris i altres funcionaris dels jutjats i tribunals han de conèixer i utilitzar qualsevol de les llengües oficials de Catalunya en totes les actuacions judicials. Les actuacions judicials s'han de tramitar en la llengua oficial sol·licitada per les parts. Si aquestes discrepen pel que fa a la llengua, es tramitarà el procediment en català, sens perjudici de preservar el dret de la part que allegui indefensió de ser assabentada o notificada en la llengua oficial que utilitzi sense que aquesta al·legació pugui comportar, en cap cas, la paralització del procés. S'atribuirà plena validesa i eficàcia a les actuacions judicials i els documents presentats en català, sense la necessitat de traducció al castellà», cosa que es contradiu amb l'art. 231 de la LOPJ. La proposta 4 de la mateixa base proposa «reforçar» l'ús del català al Registre Civil.

que la llengua catalana esdevingui, amb caràcter general, la llengua d'ús preminent en l'àmbit públic a Catalunya. Amb aquesta iniciativa, CIU aposta per donar un pas endavant en el procés de normalització lingüística del català, i n'estén l'ús normal a tots els àmbits on sigui possible, en tant que llengua pròpia, oficial i nacional de Catalunya.

Moltes d'aquestes mesures proposades a les *Bases per a un nou Estatut nacional de Catalunya* no són del tot noves a l'agenda política d'aquesta formació. Una anàlisi dels programes electorals i un buidatge dels treballs parlamentaris de CIU al llarg de les darreres legislatures permet de constatar que la major part de les propostes que es formulen al document ja s'havien plantejat anys enrere. En certs supòsits, àdhuc havien estat objecte d'iniciatives parlamentàries tendents a reformar el marc legal vigent, que tingueren el suport d'altres grups parlamentaris, tret del PP.²⁹ Qüestions que en aquests moments es proposen al document fins i tot s'havien defensat i discutit a finals de la dècada dels anys setanta, en motiu de la tramitació de l'article 3 de l'EAC. Un exemple d'aquesta darrera precisió l'ofereix la previsió del deure de conèixer la llengua catalana que consta a la proposta 3 de la base 2.9 de la iniciativa de CIU. Aquest deure de coneixement del català

29. Des de fa anys, han estat diverses les iniciatives tendents a promoure que el coneixement de la llengua no sigui valorada com un mèrit sinó com un requisit de capacitat per poder exercir funcions judicials a Catalunya. El Parlament de Catalunya ha adoptat diverses iniciatives amb l'objectiu de reivindicar una modificació del marc legal actualment vigent per tal que la llengua catalana es valori com a requisit de capacitat en la provisió de les places judicials a Catalunya. A la Moció 12/V de 9 de maig de 1996, sobre normalització lingüística en l'àmbit del dret i de la justícia ja es preveia expressament la necessitat de modificar la LOPJ «per tal que els requisits d'accés funcional i interí de domini del català oral i escrit exigint a la resta d'administracions públiques catalanes s'estengui a l'administració de justícia en el termini de temps més breu possible i, transitòriament, mentre això no sigui possible, promoure l'adopció dels acords necessaris per part del CGPJ per tal que el coneixement a tot nivell del català sigui considerat un mèrit preferent sense límit de puntuació per accedir a qualsevol plaça judicial a Catalunya» (BOPC núm. 44 de 17 d'abril de 1996). En la mateixa línia, durant aquesta mateixa V Legislatura, el Parlament de Catalunya, adoptaria iniciatives com la Resolució 812/V, per la qual s'acordava de presentar a la Mesa del Congrés dels Diputats la Proposició de llei orgànica de modificació de la LOPJ (BOPC núm. 358 de 29 de desembre de 1998, p. 28626). En el decurs de la VI legislatura, novament s'adoptarien diverses iniciatives parlamentàries amb l'objectiu de reivindicar que el coneixement de la llengua catalana fos valorat com a requisit de capacitat en la provisió de les places judicials a Catalunya. En aquesta línia s'inclouen iniciatives com la Moció 38/VI de 26 d'octubre de 2000, sobre política lingüística en l'àmbit del dret i de la justícia (aprovada pel Ple del Parlament de Catalunya a la sessió n. 23.2 de 26 d'octubre de 2000, BOPC núm. 111, p. 15) o la Resolució 1670/VI del Parlament, per la qual va acordar-se de presentar a la Mesa del Congrés dels Diputats la Proposició de llei orgànica de modificació de la LOPJ (BOPC núm. 396 de 24 de febrer de 2003, p. 8).

ja havia centrat intensos debats parlamentaris quan va tramitar-se l'Estatut d'autonomia. Una anàlisi de l'iter parlamentari d'aquest article de l'Estatut que ordena el model lingüístic català, permet il·lustrar que ciu ja havia defensat que l'Estatut consignés expressament un deure de conèixer la llengua catalana. Finalment, va desistir en aquesta reivindicació optant per consensuar un clàusula transaccional, la de l'article 3.3 de l'EAC, que admetia encabir-hi part dels postulats quan establí l'obligació de la Generalitat de garantir-ne l'ús i assegurar-ne el coneixement per tal d'arribar a la igualtat plena dels dos idiomes oficials a Catalunya pel que fa als drets i deures dels ciutadans.³⁰ Per tant, algunes de les propostes del document de ciu no fan altra cosa que recuperar reivindicacions que havien estat defensades per aquesta formació anys enrere. Amb aquest nova proposta s'assumeixen part d'aquestes tesis o, altrament dit, es recull «l'experiència viscuda en aquests últims vint-i-tres anys» per tal de refermar el discurs i formular un nou projecte més ambiciós i complet en matèria lingüística.

Mereixen ser destacades les propostes del document concernents al règim de distribució competencial en matèria lingüística. En aquesta qüestió, les Bases de ciu proposen ampliar el sostre competencial de la Generalitat. La proposta 7 de la base 2.9 del document defensa que cal «reconèixer explícitament la competència exclusiva de la Generalitat per regular l'ús del català a Catalunya, per tal de promoure'l en tots els àmbits en què es requereixi amb la finalitat de fer efectiu el seu caràcter de llengua pròpia». Al llarg del document s'hi esmenten d'altres previsions que també tenen una certa incidència competencial.³¹

Finalment, el document defensa tres reivindicacions que, com es veurà, comparteixen d'altres propostes de reforma de l'Estatut presentades per d'altres partits: en primer lloc, emfasitza la conveniència de reconèixer, protegir i fomentar la unitat de la llengua catalana (proposta 10 de la base 2.9); en segon lloc, ciu es posiciona fermament a favor de garantir la pro-

30. Veg. Jordi MATAS DALMASES, «El model lingüístic dels partits polítics catalans en la redacció de l'Estatut d'autonomia de 1979», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 16, 1991, p. 131. Per una ampliació sobre l'escenari parlamentari, veg., per a tots, Jordi ARGELAGUET ARGEMÍ, «El treball parlamentari sobre la llengua catalana i el seguiment del procés de normalització lingüística durant les tres primeres legislatures del Parlament de Catalunya (1980-1992)», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 22, 1994, p. 93-104.

31. Un exemple l'ofereix la proposta 7 de la base 2.19 del document, rubricada «De la immigració». Literalment, «els nouvinguts que volen fer arrels a Catalunya [...] tenen el deure [...] de respectar i conèixer la llengua i els valors culturals de Catalunya i d'assumir els compromisos propis de la ciutadania envers la societat catalana», afegint que «les institucions catalanes promouran la integració lingüística dels immigrants i els facilitaran el coneixement i l'ús de la llengua catalana».

jecció exterior de l'idioma català, en l'àmbit europeu i internacional;³² finalment, proclama la necessitat que l'Estatut garanteixi *expressis verbis* l'oficialitat de l'aranès a la comarca pirinenca. Així, la proposta 16 de la base 2.9 del document, a l'epígraf «Llengua», proposa la següent dicció: «Protegir i fomentar l'aranès com a llengua també oficial a la Val d'Aran».

2. *Bases per a l'Estatut d'autonomia de Catalunya (PSC-CPC)*³³

Es tracta d'un document força genèric que, mitjançant unes bases, es proposa com a document de treball per al debat estatutari. Per bé que és un text menys extens que el de ciu, en matèria lingüística s'hi reproduïxen, encara que succintament i amb menor grau de concreció, la major part dels temes claus, que consten a la proposta de la coalició. Com es veurà, en matèria lingüística, les propostes d'ambdós partits no són gaire discrepants. De totes maneres, les previsions lingüístiques que figuren al document de ciu que s'ha estudiat són, en comparació amb les del document socialista, més ambicioses.

En el preàmbul de les *Bases per a l'Estatut d'autonomia de Catalunya* es proclama la voluntat d'aprofundir en el caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüístic de l'Estat espanyol. Per tant, d'alguna manera, a l'encapçalament del document es recull la voluntat política de fomentar el respecte al plurilingüisme a nivell estatal. Aquest postulat es troba ampliat a la proposta 4 de la segona base, on es recull, entre d'altres previsions, que «l'Estat ha de protegir la llengua i cultura catalanes i altres símbols d'identitat». Com és de veure, en aquest document tampoc es deixa de banda la dimensió identitària de l'idioma.

A la proposta socialista de reforma de l'Estatut, la qüestió lingüística hi ocupa una posició relativament rellevant. De fet, s'ordena a la segona base, rubricada «Drets, llibertats i compromís social».³⁴ Els fonaments estructu-

32. Com ara la proposta 6 de la base 2.5; la proposta 15 de la Base 2.9; la proposta 7 de la base 2.9; i la proposta 6 de la base 2.8 del document.

33. Document *Bases per a l'Estatut d'autonomia de Catalunya*, del 25 de març del 2003, editat pel Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) i Ciutadans pel Canvi (CPC), que es pot consultar a <<http://www.psc.es/ambit/maragall/noticies>>.

34. La proposta 4 de la base segona del document diu «La llengua pròpia de Catalunya és el català. El català i el castellà són llengües oficials a Catalunya. Tothom té el dret d'usar ambdues llengües. Per tal que el deure ciutadà de conèixer ambdues llengües pugui tenir plena efectivitat, la Generalitat posarà els mitjans adequats perquè tothom accedeixi a aquest coneixement. La llengua aranesa és també oficial a la Val d'Aran. La Generalitat instarà ini-

ral·ls d'aquesta proposta en matèria lingüística se cimenten sobre els quatre pilars següents: primerament, el reconeixement del català com a *llengua pròpia de Catalunya*; segonament, la garantia d'un règim de doble oficialitat lingüística; en tercer lloc, proclama el deure ciutadà de conèixer ambdues llengües; finalment, té en compte un estatut d'oficialitat per a la llengua aranesa a la Val d'Aran, establert per llei.³⁵

Per tant, la proposta del PSC-CPC, en matèria lingüística no aporta grans novetats respecte a l'actual Estatut i la legislació catalana. En aquestes qüestions enunciatades, la seva proposta és bàsicament una transcripció de l'actual article 3 EAC. Ara bé, avança en dues línies. D'una banda, considera «un deure ciutadà de conèixer ambdues llengües». Pel que fa referència al deure de coneixement del català, el PSC igual que CiU, proposa avançar en la direcció de garantir mitjançant l'Estatut un deure de coneixement del català explícit i paral·lel al deure de coneixement del castellà que recull l'article 3.1 de la CE. Aquesta opció, tal com s'ha mencionat, havia estat desestimada quan va tramitar-se i aprovar-se l'article 3 EAC el 1979. D'altra banda, la proposta socialista pretén que l'Estatut d'autonomia garanteixi també expressament l'oficialitat de la llengua aranesa a la Val d'Aran, en uns termes semblants a les propostes d'altres partits polítics, com és el cas de CiU o d'ICV.

Per concloure, dues previsions finals mereixen una anàlisi a part. D'una banda, la proposta socialista pren posició a favor del reconeixement de la competència de la Generalitat per instar «iniciatives estatals per a conservar i protegir el patrimoni lingüístic i cultural de l'Espanya plural i per impulsar el seu reconeixement en les institucions de la Unió Europea». D'aquesta manera, el document socialista aposta també clarament per garantir una projecció exterior del plurilingüisme del país i de la llengua catalana a nivell comunitari europeu,³⁶ una opció assumida per d'altres propostes de reforma de l'Estatut formulades per diversos partits. I, d'altra banda, pel que fa a les competències, el document socialista afirma que la Generalitat és competent per participar de manera directa o indirecta en

ciatives estatals per conservar i protegir el patrimoni lingüístic i cultural de l'Espanya plural i per impulsar el seu reconeixement en les institucions de la Unió Europea. Així com l'Estat ha de protegir la llengua i cultura catalanes i altres símbols d'identitat, Catalunya considera el castellà i la cultura castellana com a patrimoni de present i de futur». El darrer incís només apareix expressament en el document socialista.

35. Article 2 de la Llei 16/1990, de 13 de juliol, sobre el règim especial de la Val d'Aran (LREVA).

36. Cal recordar que la base vuitena del document, rubricada «Relacions Exteriors», en la qual es fa esment exprés de la projecció exterior de la cultura catalana, especialment els punts 1 a 7.

totes les decisions que afecten els interessos dels catalans i les catalanes, particularment per definir i executar polítiques pròpies que facin efectius els drets declarats en la base segona, dins dels quals s'inclouen drets lingüístics dels ciutadans.³⁷

3. *Constitució de l'Estat Lliure de Catalunya (ERC)*³⁸

Formalment la *Constitució de l'Estat Lliure de Catalunya* presenta la particularitat de ser formalment una proposta de reforma de l'Estatut estructurat en articles i paràgrafs. Es tracta d'un projecte en el qual la qüestió lingüística es té molt present. És més, una lectura del document permet concloure que es concedeix un tractament preferent al reconeixement, protecció i foment de la llengua catalana. L'anàlisi d'aquestes previsions idiomàtiques ha de valorar-se sense oblidar que, en el seu conjunt, el document esbossa un projecte polític que reclama reformes constitucionals per ser assumit sense contradir la norma suprema.

En particular, diversos preceptes del document contenen referències expresses o implícites a la qüestió idiomàtica. Aquest és el cas, entre d'altres, dels articles 3, 4, 14, 19, 21, 32 a 34, 40, 41 i 43.1.o que esmentarem a continuació.

L'article 3, rubricat «De la llengua catalana i el foment de la catalanofonia», s'ubica al títol preliminar dedicat a l'ordenació de les «Disposicions generals». Regula sis previsions, que es consoliden com els eixos del model lingüístic pel qual opta aquesta formació. En primer lloc, proclama que el català és la llengua pròpia de Catalunya i afegeix que també és patrimoni d'altres estats, territoris i comunitats, per la qual cosa, i amb l'objectiu de preservar-lo i fomentar-lo, Catalunya podrà «establir-hi lliurement convenis de col·laboració» i podrà sol·licitar a Espanya «que celebri tractats internacionals que permetin l'establiment de relacions culturals amb aquests altres estats». Val a dir que la projecció exterior de la llengua catalana vindrà garantida a d'altres preceptes del document, com ara els articles 32 a 34. De fet, ja en el Preàmbul es proclama que «la comunitat cultural catalana abasta les comarques catalanoparlants d'Aragó, el País Valencià, les Illes Balears, el Principat de Catalunya, la Catalunya Nord a l'Estat francès, l'Estat

37. Proposta 1 de la base sisena «De les competències», p. 9.

38. Document *Constitució de l'Estat lliure de Catalunya*, publicat com a *Projecte de constitució de l'Estat lliure de Catalunya*, J. RIDAO i R. ESCUDÉ (coord.), Fundació Josep Irla i Ed. Mediterrània, Barcelona, 2003, i que es pot consultar a <<http://www.esquerra.org>>.

d'Andorra i la ciutat de l'Alguer», i afegeix que «aquest conjunt de territoris conformen una unitat de cultura que és el fonament d'una identitat compartida des de la diversitat».

Segonament, l'article 3 de la proposta d'ERC proclama l'oficialitat de la llengua catalana a Catalunya i de la llengua aranesa a la Val d'Aran. En aquest sentit en relació amb la llengua catalana es recull un deure de coneixement i un dret d'ús. Com s'ha dit, la previsió expressa d'un deure de conèixer el català és una reivindicació comuna que també es defensa a les propostes de CIU i del PSC-CPC. Pel que fa a ERC, cal tenir present que fou una de les formacions més actives en favor del reconeixement d'aquest deure quan va tramitar-se l'article 3 EAC.³⁹ En conseqüència, la proposta, pel que fa al deure de coneixement, no fa altra cosa que assumir un discurs que ja havia estat defensat anys enrere.

Després, es té en compte l'obligació de la Generalitat de promoure les condicions «per tal que la llengua catalana recuperi la condició de llengua nacional comuna de la ciutadania de Catalunya en tots els àmbits públics i d'idioma d'acollida de les persones nouvingudes». Tant el concepte de *llengua nacional*, com la previsió de promoure la normalització de l'ús del català entre els nouvinguts o immigrants són elements que també es planegen a la proposta de CIU, en els termes que s'han descrit. Aquesta afirmació ha de valorar-se, però, amb les degudes cauteles, tenint en compte que ambdues propostes parteixen d'enfocaments diferents.

A continuació, es fa referència a l'ús oficial de la llengua castellana. Es formula en els termes següents: «la Generalitat ha de garantir el coneixement del castellà i el dret d'usar-lo oficialment, d'acord amb l'ordenament constitucional vigent». Per consegüent, la proposta republicana garanteix literalment l'oficialitat de la llengua catalana i obliga a la Generalitat a garantir el coneixement i el dret d'usar oficialment el castellà. En aquesta dicció s'adverteix, d'entrada, una voluntat política de distingir tres estatuts jurídics no equivalents per al català, el castellà i l'aranès.

A partir d'aquesta base, el mateix precepte afegeix, en l'apartat següent, que la Generalitat ha de vetllar per l'accés general al coneixement de la llengua catalana, així com pel respecte i l'ús de les altres llengües oficials a la Unió Europea⁴⁰ i «les de les poblacions extracomunitàries desplaçades

39. Veg., a tall d'exemple, la intervenció del diputat Sr. Barrera pel que fa a la posició d'ERC en relació al deure de coneixement del català, a Jaume SOBREQÜÉS i Sebastià RIERA, *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya 1979*, volum III, Edicions 62, Barcelona, 1982, p. 1072-1073.

40. Cal assenyalar que l'art. 41 proposa la constitució i el reconeixement d'una euroregió que compregui els territoris d'àmbit lingüístic català. Per a una ampliació sobre el règim

a Catalunya, en proporció a la seva importància demogràfica en determinades comarques». Amb aquesta darrera previsió, ERC introdueix un element nou: l'obligació de la Generalitat de Catalunya de vetllar pel respecte a les llengües de les comunitats d'immigrants, en particular «poblacions extracomunitàries», desplaçades a Catalunya. Amb aquesta previsió, s'està protegint el respecte a la llengua pròpia dels immigrants, a la vegada que es garanteixen mitjans per facilitar-los el coneixement del català.

Finalment, respecte a l'article 3 de la proposta republicana, es recull l'obligació de la Generalitat de promoure el coneixement de la llengua catalana com a llengua oficial a les institucions que superin l'àmbit de Catalunya. Per tant, avança en el postulat de reivindicar una projecció de l'oficialitat de l'idioma que s'estengui més enllà de l'àmbit territorial de la comunitat autònoma, plantejament compartit per d'altres propostes.

L'article 4 proclama que essent la llengua catalana «l'eix vertebrador fonamental de la comunitat cultural catalana», la Generalitat de Catalunya reconeix l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) com a autoritat lingüística pel que fa a l'idioma català. El mateix precepte afegeix que la Generalitat «ha de promoure acords amb les institucions representatives dels altres territoris de llengua catalana per tal que les autoritats lingüístiques dels territoris respectius acordin les fórmules de cooperació amb l'IEC per garantir la preservació i la promoció de la llengua comuna». La previsió d'aquest article 4 és nova pel que fa al rang, ja que aquesta previsió s'ha desenvolupat legislativament.⁴¹

Igualment, mereixen també ser esmentades les previsions dels articles 32 a 34 del document. Aquests preceptes regulen el règim de col·laboració que ha de mantenir la Generalitat de Catalunya amb el govern d'Andorra (article 32), amb la ciutat de l'Alguer (article 33) i el règim de la projecció exterior de la catalanitat en general (article 34). Pel que fa referència a aquesta projecció exterior, cal assenyalar que l'article 19 de la proposta d'ERC preveu la celebració d'acords amb els governs d'altres estats que comptin amb presència de comunitats catalanes als seus territoris. Es tracta de garantir el dret de les persones d'origen català no residents a Catalunya a, en paraules del document, «col·laborar i compartir la vida social i cultural del poble català».

Per concloure, cal subratllar que l'article 43 de la proposta, dins el

jurídic de les llengües a la Unió Europea, *veg.*, per a tots, Antoni MILIAN MASSANA, *La igualtat de les llengües a les institucions de la Unió Europea, mite o realitat?*, Cerdanyola, Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.

41. Llei 8/1991, de 3 de maig, sobre l'autoritat lingüística de l'IEC.

catàleg de competències exclusives de la Generalitat, enumera la concretament a la llengua.

4. *Bases per a la reforma constitucional i estatutària (ICV)*⁴²

Es tracta d'un document de bases, això és, de principis programàtics per ser debatuts i que poden orientar un desplegament articulat. En aquest sentit, s'assembla formalment a la proposta del PSC-CPC, tot i que a diferència d'aquesta planteja també reformes constitucionals.

Pel que fa a la llengua catalana, les bases d'ICV pretenen garantir que la llengua pròpia gaudeixi d'un estatut jurídic equivalent al de la resta de llengües, a tot el territori de l'Estat. Es defensa que tant el català com el basc i el gallec siguin llengües oficials a tot l'Estat, com ho és el castellà. En paraules del document, «totes les llengües de l'Estat han de ser oficials en tot el territori estatal i, per tant, amb plena igualtat en tots els organismes i institucions». Aquesta previsió lingüística, del tot nova en relació amb les propostes dels altres partits, es troba desplegada a la base primera del capítol tercer del document, rubricat «Reforma constitucional». Aquesta base proposa que el títol preliminar de l'Estatut d'autonomia «haurà de reconèixer clarament el caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüístic de l'Estat, reconeixent caràcter general a l'oficialitat de totes les llengües, per tant, la sobirania de les parts a l'hora d'establir un pacte federal, permetent, fins i tot, la possibilitat d'optar per altres formes de relació».

A partir d'aquest fonament, al llarg de la proposta d'ICV *Bases per a la reforma constitucional i estatutària*, es consideren altres previsions lingüístiques, que esmentarem seguidament.

Aquest és el cas del vuitè principi fonamental regulat al capítol IV del document, en consonància parcial amb l'actual redacció estatutària, tot i que amb l'efecte extraterritorial de les altres llengües oficials.

A més, disposa que «l'aranès és també llengua oficial a la Vall d'Aran». Pel que fa a aquesta parla occitana, l'epígraf 4, apartat B de la base primera del capítol IV s'afegeix el que literalment disposa l'article 3.4 de l'EAC.

Pel que fa als drets, el document proclama que tots els ciutadans tenen el dret a accedir al ple domini del català i del castellà. A tal fi, reproduïx

42. Document aprovat per la Comissió permanent d'Iniciativa per Catalunya Verds, el 3 d'abril del 2003, titulat *Proposta de nou Estatut. Bases per a la reforma constitucional i estatutària*, editat per Iniciativa per Catalunya-Verds, amb la col·laboració de Nous Horitzons Fundació, que es pot consultar també a <<http://www.ic-v.org>>.

l'actual art. 3.3 EAC (epígraf 4 de l'apartat B «Drets» del capítol IV «Reforma Estatutària»). La base tercera del document, en matèria de «Drets culturals», enuncia expressament el dret a no ser discriminat per «raons culturals o lingüístiques» i garanteix, així mateix, el dret al foment de la diversitat d'expressions culturals de Catalunya.

A més a més, es poden destacar altres dues previsions, regulades de forma dispersa al llarg del document, que proposen una projecció exterior de la llengua catalana. La primera és la que fa referència a la previsió d'un règim de col·laboració de la Generalitat amb els altres territoris de parla catalana (base primera del capítol IV). La segona és l'opció a favor de modificar «la legislació estatal que impedeix la plena efectivitat de l'oficialitat del català a Catalunya, avançant també en el reconeixement del català com a llengua de les institucions de l'Estat i en la Unió Europea». En aquest sentit, el capítol 6 de la base vuitena del document proclama la voluntat de «promoure el reconeixement oficial de la llengua catalana com a llengua comunitària».

III. L'OPORTUNITAT, EL PROCEDIMENT I ELS PUNTS COMUNS DE LES MODIFICACIONS PREVISTES

1. *Condicions generals*

L'estudi comparatiu de les diferents propostes de reforma de l'Estatut d'autonomia permet concloure que hi ha certes reivindicacions en matèria lingüística que són compartides per diferents projectes. Al marge de les diferències evidents que presenten les propostes lingüístiques dels diferents partits polítics, en els termes que s'han estudiat, es pot constatar que hi ha certes qüestions, certs temes, en els quals hi ha un consens que convé reformar.

En aquest sentit, procurarem, d'una banda, identificar els blocs temàtics en els quals, en major o menor grau, s'adverteix que plana un cert acord polític favorable a revisar el marc actualment vigent; i, d'altra banda, intentarem avançar quins són els mecanismes previstos per l'ordenament jurídic per vehicular o donar cobertura a aquestes propostes de reforma. Sobre això darrer, la Constitució remet als estatuts d'autonomia la regulació del seu propi procediment de reforma, sempre que s'aprovi per llei orgànica (article 147.3 de la CE), sense que sigui necessari constitucionalment l'aprovació de la reforma per referèndum. En compliment d'aquesta remissió constitucional, l'Estatut regula el seu procediment de reforma als

articles 56 i 57 EAC, que ordenen dos procediments de reforma estatutària: el procediment ordinari i el simplificat, essent necessari acudir al primer, ja que la reforma va més enllà de la simple alteració de l'organització dels poders de la Generalitat i es preveu l'afectació de les relacions de la comunitat autònoma amb l'Estat,⁴³ ja que almenys pel que fa a les previsions lingüístiques es preveu fer expressa una competència lingüística de la Generalitat, que ara es dedueix de l'art. 3.3 EAC i explicitar el compromís estatal respecte del plurilingüisme, especialment pel que fa al reconeixement i usos oficials per part de les institucions centrals i comunitàries, que també es basa en l'art. 3.3 CE. En conseqüència, cal un ampli consens polític i social, que es posa de manifest en l'aprovació de la reforma pel Parlament autonòmic, per les Corts Generals i la celebració de referèndum popular.⁴⁴

Per tant, l'anàlisi jurídic d'aquestes propostes de reforma estatutària no pot bandejar el context polític i parlamentari en el qual han de discutir-se. En matèria lingüística, a excepció del PPC (que ha declarat que no troba necessària la revisió estatutària), hi ha un ampli acord polític favorable a reformar el contingut i abast de l'article 3 EAC, que és el precepte que ordena les bases del règim jurídicolingüístic a Catalunya. Com s'ha vist, les diferents propostes de reforma estatutària de CIU, PSC-CPC, ERC i ICV preveuen una modificació del règim idiomàtic, de diferent contingut i abast.

Els comicis autonòmics del 2003 han dibuixat un escenari parlamentari català en el qual les formacions polítiques favorables a la reforma en matèria lingüística tenen una àmplia majoria.⁴⁵ Pel que fa referència a les Corts Generals, el nou escenari nascut de les eleccions generals del 2004 també permet aventurar una predisposició favorable al debat de la reforma estatutària.⁴⁶ De fet, el diagnòstic de l'Estat de les autonomies i l'oportunitat de la reforma dels estatuts ha estat una qüestió que ha planat en el debat electoral. Aritmèticament, en la composició de l'hemicicle nascuda de

43. Per a una ampliació, veg. Mercè BARCELÓ i Joan VINTRÓ (coord.), *Dret públic de Catalunya*, Ed. Cedecs, Barcelona, 2003.

44. El procediment ordinari es troba regulat a l'art. 56 de l'EAC, el qual preveu l'aprovació successiva de la reforma estatutària per dues terceres parts dels membres del Parlament de Catalunya, per les Corts Generals mitjançant llei orgànica i per referèndum positiu dels electors.

45. Després de les eleccions de 16 de novembre del 2003, almenys 120 (CIU 46, PSC-CPC 42, ERC 23 i IC 9) dels 135 diputats del Parlament de Catalunya abonarien la reforma en abstracte. Per tant, les dues terceres parts de la cambra semblen assegurades amb escreix.

46. El repartiment dels escons del Congrés dels Diputats atenent als resultats de les eleccions generals celebrades el 14 de març de 2004 és el següent: PSOE 164, PP 148, CIU 10, ERC 8, IU 5, CC 3 i altres 5. Només el PP, per ara, s'ha desmarcat clarament de la revisió dels estatuts d'autonomia de règim especial.

les eleccions generals esmentades, les formacions favorables a la reforma estatutària sumen la majoria absoluta del Congrés dels Diputats necessària, tot i que cal concretar els termes de la revisió, per aprovar una llei orgànica (a banda de la majoria simple del Senat).

En matèria lingüística, diverses propostes apunten a una reforma de l'article 3 EAC, ubicat dins el títol preliminar sobre «Disposicions generals». Aquest precepte consolida els fonaments del règim juridicolingüístic a Catalunya. Té en compte quatre previsions: en primer lloc, disposa que el català és la llengua pròpia de Catalunya; en segon lloc, preveu l'establiment d'un règim de doble oficialitat lingüística (oficialitat de l'idioma català i del castellà, aquest darrer per ser-ho a tot l'Estat espanyol); en tercer lloc, proclama que la Generalitat de Catalunya serà la institució garant de l'ús normal i oficial d'ambdues llengües, i n'estableix la correlativa obligació d'adoptar les mesures necessàries per tal d'assegurar-ne el coneixement, creant les condicions que permetin arribar a la seva igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans catalans; finalment, conté un mandat de respecte i protecció vers la parla aranese, i s'estableix que serà objecte d'ensenyament.⁴⁷

L'article 3 CE esbossa un model lingüístic obert, que es fonamenta en tres pilars estructurals bàsics: en primer lloc, en la garantia d'un estatut d'oficialitat de la llengua castellana en l'àmbit estatal, respecte de la qual es predica un deure de coneixement i un dret d'ús; en segon lloc, en la garantia de règims de doble oficialitat lingüística d'acord amb el que disposin els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes on es parli una llengua diferent de la castellana; finalment, en un mandat de respecte i protecció de les modalitats lingüístiques.⁴⁸ Els autors⁴⁹ han qualificat aquest precep-

47. Veg. Jaume VERNET i LLOBET (coord.), *Dret lingüístic*, Ed. Cossetània, Valls, 2003; i de diversos autors, *Estudis jurídics sobre la llei de política lingüística*, IEA i Marcial Pons, Barcelona-Madrid, 1999; així com, Antoni MILIAN MASSANA, «Aproximación al régimen jurídico previsto para la lengua catalana en el Estatuto de Autonomía de Cataluña», *Revista de Administración Pública*, núm. 94, 1981, p. 317-334.

48. Veg. Antoni MILIAN MASSANA, «La regulación constitucional del multilingüismo», *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 10, 1984, p. 133; LUIS SÁNCHEZ AGESTA, «Art. 3», *Comentarios a la Constitución española de 1978*, volum I, EDERSA, 1996, p. 243 i s.; Josep M. PUIG SALELLAS, «La doble oficialitat lingüística a l'Estat espanyol», *Llengua i Dret. Treballs de l'àrea 5 del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, IEA, Barcelona, 1987, p. 41.

49. Veg. Jaume VERNET i LLOBET, *Normalització lingüística i accés a la funció pública*, Fundació Jaume Callís, Barcelona, 1992, p. 19. En el mateix sentit es pronuncia Manuel ALCARAZ RAMOS, *El pluralismo lingüístico en la Constitución española*, Congreso de los Diputados, Madrid, 1999.

te definint-lo amb tres notes bàsiques: en primer lloc, se l'ha caracteritzat com a principi constitucional, informador de tot l'ordenament jurídic que, com a tal, condiona l'activitat dels poders públics i dels ciutadans; en segon lloc, s'ha advertit que té caràcter de norma atribuïdora de drets subjectius; finalment, l'article 3 és una norma d'atribució competencial en matèria lingüística.

La Constitució també en aquest camp opta per un model obert,⁵⁰ ja que difereix la concreció del règim juridicolingüístic de cada comunitat autònoma a les decisions que, en el marc del que disposa la norma suprema, adoptin els estatuts d'autonomia. Aquesta vocació de relativa incompletesa de la norma suprema configura els estatuts d'autonomia com les disposicions constitucionalment competents per definir o concretar el model lingüístic de cada autonomia, cosa que permet establir el mateix règim per a les altres llengües.⁵¹

Les propostes de consens, com es veurà a continuació, no contradiuen l'actual redactat constitucional i estatutari, sinó que consoliden la interpretació que se n'ha fet, tot aprofundint aquesta orientació.

2. *Les propostes de reforma de l'Estatut*

Com s'ha avançat, un estudi comparat de les diferents propostes de reforma de l'Estatut en matèria lingüística presentades pels diferents partits permet constatar que hi ha un catàleg de temes, compartits per diferents projectes, en els quals hi ha un consens favorable a la seva modificació. Aquests temes són els següents: revisió del marc competencial en matèria lingüística; projecció del plurilingüisme en els àmbits estatal i comunitari europeu; definició del contingut i abast dels estatus de *llengua pròpia* i *llengua oficial* a Catalunya; i finalment, que l'Estatut garanteixi l'oficialitat de l'aranès a la Val d'Aran. D'aquesta manera, fonamentalment es concreta el principi de plurilingüisme estatal, s'assegura el règim juridicolingüístic vigent a Catalunya, dins del qual s'eleva de rang l'oficialitat de l'aranès.

Tot plegat ha de ser valorat tenint present dues consideracions: la primera consisteix que no totes les propostes necessiten d'una modificació

50. Veg. Jaume VERNET I LLOBET, «El estado autonómico y los retos de un modelo abierto», *Anuario Jurídico de la Rioja*, núm. 8, 2002, p. 227-265, i del mateix autor «La apertura del sistema autonómico», *Anuario de Derecho Constitucional y Parlamentario*, núm. 14, 2002, p. 127-169.

51. Veg., per a tots, Antoni MILIAN MASSANA, «Les llengües espanyoles diferents de la castellana als Estatuts d'autonomia», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 1, 1983, p. 79.

dels preceptes de l'Estatut. Altra cosa és que, atenent a criteris d'oportunitat, es cregui convenient seguir la via de la modificació d'aquests preceptes. De fet, a través de la revisió de la doctrina jurisprudencial del Tribunal Constitucional en la interpretació de les previsions constitucionals i estatutàries es permetria, eventualment, donar satisfacció a certs postulats. En aquest sentit, el caràcter obert del sistema constitucional de distribució territorial del poder polític permet una relectura del text constitucional que avanci en aquesta direcció d'aprofundir en el procés de descentralització, també en matèria lingüística. El marc constitucional vigent ofereix un alt grau de flexibilitat. La reinterpretació de la Constitució i de l'Estatut com a alternativa a la seva reforma és una opció que, tal com defensen certs sectors, podria de ser tinguda en compte, si no és possible la reforma de l'Estatut.⁵² Alhora, d'altres instruments com ara el règim de convenis i acords o la modificació extraestatutària de competències garantida a l'article 150 de la norma suprema també permetrien, eventualment, donar resposta a part de les propostes formulades pels diferents partits catalans en matèria idiomàtica, tot i que cap d'aquestes possibilitats dóna tanta estabilitat a les propostes com una reforma estatutària.

La segona de les consideracions es concreta en la potencialitat no explorada de les previsions de l'Estatut en matèria lingüística. L'article 3 EAC dissenya un model força flexible i obert. Es limita a establir unes bases que donen compliment a les previsions constitucionals. Aquest precepte és títol suficient per donar cobertura a certes opcions de política lingüística que consten formulades a propostes de diversos partits polítics. Moltes, respectant el marc constitucional i estatutari, són simples opcions de política lingüística d'ordenació del contingut i abast de l'estatut de doble oficialitat de la llengua pròpia de la comunitat autònoma. El màxim intèrpret constitucional, malgrat l'existència d'una jurisprudència oscil·lant al respecte, ha acabat reconeixent que la competència lingüística habilita determinades comunitats autònomes, d'acord amb els respectius estatuts d'autonomia,

52. Per a tots, veg. *Millora de l'autogovern*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2002, p. 14. Aquest informe, en el seu capítol quart, defensa que la reinterpretació de la Constitució i de l'Estatut com a alternativa a la seva reforma és una opció realista. En paraules de l'estudi, «el marc constitucional vigent ofereix, per les seves pròpies característiques, un notable grau de flexibilitat dins del qual seria possible adoptar importants mesures per corregir la direcció en la qual s'ha desenvolupat fins ara el procés [...]. La Constitució de 1978 no predeetermina un únic model d'articulació territorial ni de contingut de l'autonomia [...]. Per aquesta raó no es pot considerar en cap cas que la situació actual de l'autonomia constitueixi el líndar màxim que permet la Constitució», i afegeix «la possibilitat d'una pluralitat de desenvolupaments constitucionals avala l'existència d'alternatives normatives igualment vàlides».

per regular l'abast i els efectes de la doble oficialitat. D'aquesta manera, l'objecte de la competència lingüística és la regulació del règim lingüístic, la modulació dels principis juridicolingüístics dissenyats pel bloc de la constitucionalitat. L'objecte principal de la competència lingüística se centra en la modulació del règim de l'oficialitat lingüística, el que inclou la definició del significat d'oficialitat així com l'ordenació de les conseqüències jurídiques inherents a aquesta declaració (stc 82/1986, 83/1986, 123/1988, 56/1990 o, per totes, 337/1994). A part d'aquest contingut, el Tribunal Constitucional també ha establert que la competència lingüística autonòmica té per objecte la promoció o foment de la llengua pròpia. D'aquesta manera, el procés de normalització lingüística es consolida també com a objecte d'aquesta competència.⁵³ L'article 3 EAC, per tant, és títol suficient que dóna cobertura a certes opcions de política lingüística que consten a les propostes de reforma estatutària formulades per diferents partits. Tanmateix, el fet que hagin estat posades en dubte per alguns autors i per certa jurisprudència ordinària fa convenient explicitar estatutàriament el que fins ara ha estat una especulació interpretativa majoritària, per així donar major estabilitat, tant a les propostes com al capteniment dels poders públics catalans.

En les propostes es troba a faltar una referència als temes que la stc 83/1986 va considerar inconstitucionals de la Llei de normalització lingüística de 1983 i que podrien recuperar-se mitjançant la reforma estatutària.

Per concloure, com que l'estatut d'oficialitat d'una llengua pot tenir diferents continguts i efectes jurídics, que les diferents normes de desenvolupament s'encarreguen d'establir, la reforma estatutària podria concretar un concepte jurídic parcialment modulable, tot donant una cobertura estatutària als temes que formen un consens ampli.

A continuació, anem a desenvolupar els temes que es proposen modificar, més significatius:

53. Veg. Jaume VERNET I LLOBET, *Normalització lingüística...*, p. 71. El Dictamen del Consell Consultiu (DCC) núm. 203, de 18 de desembre de 1997, ha confirmat aquesta tesi en ratificar que la competència lingüística «implica la regulació de l'abast i dels efectes de la cooficialitat [...] i comprèn també un mandat a les institucions autonòmiques de govern perquè s'adoptin les mesures necessàries per tal d'assegurar el coneixement d'ambdós idiomes oficials (la llengua pròpia i la castellana) i garantir la plena igualtat pel que fa als drets i als deures dels ciutadans, així com l'ús normal de les llengües oficials (stc 87/1997, FJ 3)».

a) Revisió del marc competencial en matèria lingüística.

La major part de les propostes de reforma estatutària preveuen la conveniència de modificar el règim de distribució competencial en matèria lingüística. L'objectiu és assegurar i, en ocasions, ampliar el sostre competencial de la Generalitat en aquest àmbit material. Així, l'Acord PSC-ERC-ICV⁵⁴ formula la incorporació d'una nova competència de la Generalitat per regular l'ús del català a Catalunya, que per part de CIU i ERC es planteja clarament com a competència exclusiva.⁵⁵ Crida l'atenció, l'absència de la llengua entre l'àmplia llista de competències que reorganitza ICV.

El règim de distribució competencial entre Estat i comunitats autònomes en matèria idiomàtica ha estat un tema controvertit. Sens perjudici dels debats interpretatius, resulta inqüestionable que certes comunitats autònomes, com Catalunya, tenen assumides competències, legislatives i executives, en matèria lingüística. Aquesta assumpció competencial autònoma s'ha traduït, entre d'altres iniciatives, en la promulgació de lleis autonòmiques de normalització lingüística amb l'objectiu d'influir jurídicament en la realitat sociolingüística de cada territori.

La matèria lingüística no ha estat objecte d'un repartiment exprés entre Estat i comunitats autònomes en el sistema de distribució competencial de doble llista previst a la Constitució. Ni l'article 149 CE, que enumera les competències de l'Estat, ni el 148 CE, que enumera la llista de competències que poden ser assumides per les comunitats autònomes, contenen una menció genèrica a la matèria lingüística.⁵⁶

Aquesta falta de repartiment exprés de la matèria lingüística en la llista constitucional ha motivat que, des de certs sectors, s'afirmi que la llengua no està configurada en el nostre sistema jurídic com una *matèria* en sentit estricte, és a dir, en el sentit dels articles 148 i 149 CE, entesa com a objecte de la competència.⁵⁷

54. Es diu concretament «procedir a l'ampliació de les competències de la Generalitat, admetent la singularitat de la distribució competencial i avançant cap a convertir-la en actor principal de la legislació i execució» en matèria lingüística. Destaquem voler ser «actor principal», que no exclusiu. Per la seva banda el PSC-CPC, a través d'una remissió genèrica de la base sisena.1 a la base segona, reclama una competència per participar directament o indirecta en les decisions públiques que afecten els interessos dels catalans, entre els quals hi ha la llengua (base segona.4).

55. Veg. base 2.9, proposta núm. 7 del document de CIU i l'article 43.1.o «De la Constitució de l'Estat lliure de Catalunya», d'ERC.

56. L'única excepció és la de l'article 148.1.17 del text constitucional, que enuncia un títol competencial en matèria idiomàtica si bé vinculant-lo a un supòsit certament particular, com és l'ensenyament de la llengua pròpia.

57. Per a tots, veg. Alberto LÓPEZ BASAGUREN, «El pluralisme lingüístic dins l'Estat autònom», *Autonomies, Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 9, juliol de 1988, p. 48.

El fet que els articles 148 i 149 no continguin cap menció a la matèria lingüística no permet concloure que es tracti d'una matèria que no pugui ser objecte d'un títol competencial substantiu, tesi sostinguda en una primera jurisprudència del Tribunal Constitucional.⁵⁸ Ans al contrari, d'altres matèries tampoc no han estat considerades expressament a les llistes competencials i, això no obstant, aquesta falta de previsió expressa no ha emparat que es negui l'existència d'un àmbit competencial substantiu en la matèria en qüestió. En aquests supòsits s'aplica la clàusula residual de l'article 149.3 de la Constitució. Aquesta clàusula disposa que les matèries no atribuïdes expressament a l'Estat per la Constitució poden correspondre a les comunitats autònomes, en virtut del que disposin els respectius estatuts d'autonomia.⁵⁹ D'aquesta manera, l'estudi del règim de distribució competencial en matèria lingüística exigirà recórrer a les previsions estatutàries, integrants del bloc de constitucionalitat, d'acord amb l'art. 147 CE.

En el nostre cas, l'EAC conté una norma atributiva de competències a favor de la Generalitat en el seu article 3.3. Aquest precepte té en compte un mandat a la Generalitat, habilitant-la per ordenar determinats aspectes vinculats al règim lingüístic, que constituirà la seva política lingüística, la qual anirà orientada a l'objectiu prescrit a l'article 3.3 EAC, això és, aconseguir una igualtat plena de drets i deures dels ciutadans. En qualsevol cas, la competència sobre la matèria lingüística és una competència genèrica, altrament dita transversal o horitzontal, que concorrerà necessàriament amb altres títols competencials específics o substantius. En aquest sentit, el Tribunal Constitucional ha recordat que la competència lingüística pot operar, en certs casos, en forma horitzontal o transversal sobre competències materials, perquè la llengua utilitzada en la majoria dels supòsits no afecta el contingut de la matèria.⁶⁰ Aquesta concurrència amb d'altres títols com-

58. Veg. Carles VIVER PI-SUNYER, *Tribunal Constitucional y materias competenciales*, Barcelona, Ariel, 1989, p. 121.

59. Veg. Jaume VERNET I LLOBET, «El sistema de repartiment de competències entre l'Estat i la Generalitat», a *Dret Públic de Catalunya*, p. 187.

60. Veg. DCC n. 203, de 18 de desembre de 1997, Fonament 8. La doctrina ha assumit i ratificat aquesta tesi jurisprudencial relativa a l'abast horitzontal o transversal de la competència en matèria lingüística. Vegeu la nota anterior, Jaume VERNET I LLOBET, *Dret lingüístic*, p. 96-101; també, Edorta COBREROS MENDAZONA, «La distribució de competències entre l'Estat i les comunitats autònomes en matèria lingüística», *Autonomies, Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 12, p. 205-217; i també, Xavier MURO BAS, «Los deberes lingüísticos y la proyección de la cooficialidad lingüística sobre la distribución de competencias en la reciente jurisprudencia constitucional (sentencias 337/1994 y 147/1996)», *Revista Española de Derecho Constitucional* n. 49, 1997, p. 259-297. Tal com ha reconegut el cc, en el dictamen mencionat, referint-se a l'abast horitzontal de la competència lingüística, «una competència

petencials no ha d'eliminar la competència lingüística, fins i tot en el cas que concorri amb una competència exclusiva de l'Estat (STC 82/1986 i 74/1989), tot i que l'aplicació d'aquesta doctrina no sempre ha estat tant rotunda com l'argumentació sostinguda (STC 123/1988).

Per això, la inclusió de la competència lingüística, de forma clara i inequívoca, en el bloc de la constitucionalitat, facilitaria el caràcter exclusiu i transversal de la competència autonòmica sobre la matèria lingüística, això és, l'atribució a la Generalitat de la potestat per determinar el règim jurídicolingüístic a Catalunya, amb exclusió d'altres intervencions que limitessin el caràcter de llengua pròpia i oficial de la llengua catalana al territori de Catalunya.

b) Projectió del plurilingüisme a escala estatal (i europea)

Totes les propostes de reforma de l'Estatut presentades per CIU, PSC-CPC, ERC i ICV tenen en compte aquesta projecció del plurilingüisme a escala estatal (i, per tant, a escala comunitària europea). L'objectiu és garantir el compromís de l'Estat espanyol de promoure, fomentar i protegir la riquesa plurilingüe de l'Estat més enllà de les fronteres administratives de les comunitats autònomes on les llengües diferents de la castellana tenen estatut d'oficialitat.

Tal com s'ha estudiat al capítol precedent, en certs casos aquesta voluntat política de garantir el reconeixement de la plurinacionalitat i el plurilingüisme de l'Estat ja es formula al preàmbul de les propostes de reforma de l'Estatut. Un exemple l'ofereix la proposta socialista. En el preàmbul de les *Bases* es proclama la voluntat d'aprofundir en el caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüístic de l'Estat espanyol. La proposta de CIU aprofundeix en aquest discurs, quan aposta per establir el compromís de l'Estat «per tal que el català pugui ser utilitzat en les relacions amb els òrgans i les institucions constitucionals (les Corts Generals,⁶¹ el Tribunal Constitucional, el Govern i el Defensor del Poble, entre d'altres)». Amb aquesta proposta, la coalició assumeix un discurs crític que ha

autonòmica concreta, no un mandat genèric i comú a l'Estat, pot incidir sobre una altra, estatal, fins i tot, exclusiva, limitant el seu abast dins el territori de la comunitat autònoma, quan es tracta d'exercir amb totes les seves conseqüències lògiques la normalització d'una llengua cooficial en l'esmentat territori. Com afirma l'alt tribunal, «no es pot parlar d'actuació fora de l'esfera competencial de la comunitat autònoma quan aquesta preveu conseqüències lògiques que resulten de la declaració de cooficialitat» (SSTC 82/1986, FJ 8 i 74/1989, FJ 3).

61. Cal subratllar que moltes propostes es projecten a garantir el respecte al plurilingüisme al Senat. Així, a tall d'exemple, tant es diu a l'*Acord PSC-ERC-ICV sobre l'Aprofundiment de l'autogovern de Catalunya* com a les *Bases per a la reforma constitucional i estatutària* d'ICV.

planat en el debat polític i acadèmic. Per un sector de la doctrina, malgrat que el plurilingüisme constitueix un principi constitucional que hauria de projectar-se a totes les institucions representatives de l'Estat, encara actualment té un migrat reconeixement.⁶² L'Estatut d'ERC i les *Bases* d'ICV varien l'enfocament d'aquesta proposta, ja que cerquen garantir que la llengua catalana gaudeixi d'un estatut jurídic d'oficialitat en les institucions que superin l'àmbit de Catalunya (art. 3.6 ERC) o que l'oficialitat es prediqui de forma igualitària a la resta de llengües a tot el territori de l'Estat (base primera del capítol tercer del document d'ICV).

Malgrat les divergències dels postulats de les diferents opcions, totes presenten el comú denominador de reivindicar el reconeixement d'un ús oficial de la llengua catalana que es projecti més enllà del territori autonòmic, sigui les institucions de l'Estat, les de la Unió Europea o els organismes intencionals (en particular la UNESCO). D'aquesta manera, es podrien projectar els drets lingüístics dels ciutadans catalans fora de la Catalunya estricta, cosa que faria més visible la diversitat lingüística en tots aquests àmbits i, consegüentment, seria un factor de reconeixement i d'integració.

c) Drets i deures lingüístics

Pel que fa referència als drets lingüístics, no tots els proposats són nous. Per contra, la major part del feix de drets apuntats per diversos partits són prerrogatives lingüístiques que ja han estat regulades pel legislador i avalades per la jurisprudència constitucional des de fa temps. Per tant, fonamentalment es defensa l'assumpció estatutària d'uns drets lingüístics, que ja han estat reconeguts legislativament. És més, part d'aquests drets han estat garantits en tractats i convenis internacionals ratificats per l'Estat espanyol. En conseqüència, la seva ordenació estatutària no innova pas l'estatut juridicolingüístic dels ciutadans de Catalunya, sinó que n'eleva el rang fent-los més estables en incorporar-los al bloc de la constitucionalitat (art. 28.1 LOTC). Aquest és el cas del dret a l'ús de la llengua oficial i el dret d'opció lingüística; el dret a posseir un nom; el dret a no ser discriminat per raó de llengua; el dret a no patir indefensió per raons idiomàtiques; o, per tots, el dret a rebre tutela jurídica dels drets lingüístics.⁶³

A més, alguns partits polítics proposen garantir un catàleg de drets

62. Per a una ampliació, veg. Jaume VERNET I LLOBET, «Planificación lingüística en las administraciones públicas del Estado. En especial Administración periférica y de justicia», *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 44 (II), 1996, p. 77-99.

63. Veg. Jaume VERNET I LLOBET (coord); *op. cit.*, p. 139-161.

lingüístics tot afegint certes prerrogatives fins ara no recepcionades en la legislació vigent. Val a dir que, en certs casos, els drets ja han estat garantits parcialment per la LPL. Així, s'inclou el dret dels ciutadans a ser atesos per qualsevol administració en la llengua oficial emprada en adreçar-s'hi,⁶⁴ el dret d'emprar la llengua catalana a les institucions estatals,⁶⁵ el dret de rebre els documents oficials en la llengua catalana o el dret de rebre en català les dades obligatòries de l'etiquetatge.⁶⁶ La incorporació d'aquests drets a

64. Proposta de ciu. Doctrinalment s'ha advertit que el dret a ser correspost per l'Administració en la llengua oficial escollida pel ciutadà per adreçar-s'hi presenta contorns confusos. A la seva stc 82/1986 de 26 de juny, el màxim intèrpret constitucional recordaria que si bé és legítima la previsió del dret a ser atès en la llengua escollida, cal deixar «un marge als poders públics, respecte de les condicions en què aquest dret pot veure's efectivament satisfet, que es facin dependre d'una progressiva adaptació de les respectives administracions». Les mesures que cal adoptar en aquesta línia correspondran «a les respectives administracions públiques, estatal i comunitària, cadascuna dins de les competències respectives». D'aquesta manera, el tc precisava que el reconeixement d'aquest dret lingüístic quedava condicionat a la disposició dels mitjans necessaris, a la progressiva adaptació al règim de la doble oficialitat lingüística per part de les diferents administracions i al règim de distribució competencial. La LPL ha garantit parcialment aquest dret, projectant-lo a diferents àmbits. Així per exemple, l'ha previst respecte de l'Administració de la Generalitat, l'Administració local i les corporacions públiques (veg., per a tots, els articles 4.1.c; 9.1 darrer incís; 10.1 darrer incís de la LPL). Pel que fa referència a l'Administració de l'Estat, l'article 10.2 de la LPL no preveu el dret a ser correspost, sinó només el dret a ser atès, per bé que l'article 36 de la Llei 30/1992 de 26 de novembre estableix un catàleg de supòsits en els quals s'ha de garantir aquest dret. De totes maneres, malgrat el seu reconeixement jurisprudencial (veg. stc 74/1989, de 24 d'abril), el dret a ser atès en llengua catalana a Catalunya continua sense ser garantit per diferents administracions centrals com és el cas de la militar, la judicial, la registral o la policial. Per a una ampliació sobre el contingut i abast de l'ordenació legal en aquesta matèria, veg. Jaume VERNET I LLOBET (coord.); *op. cit.*, p. 152-155.

65. El dret d'emprar la llengua catalana a les institucions estatals, proposat per ciu, té un reconeixement molt migrat, el que ha estat objecte de crítiques doctrinals que s'han projectat també a l'escenari parlamentari. Per a una ampliació sobre el règim lingüístic de les institucions estatals com és el cas de les Corts Generals, la Corona, el Govern de l'Estat o l'Administració central, veg. Jaume VERNET I LLOBET (coord.), *Dret lingüístic*, veg. la nota anterior p. 282-286.

66. Al FJ 6 de la seva stc 147/1996 de 19 de setembre, l'alt tribunal recordaria que «a partir de la prescripció estatal d'acord amb la qual les dades obligatòries de l'etiquetatge s'expressaran necessàriament almenys en castellà, la Generalitat es troba plenament habilitada per establir igual necessitat pel que fa referència a la llengua catalana, si d'acord amb el que estableix l'article 3 EAC ho considera procedent». L'article 34 de la LPL ordena el règim juridicolingüístic de l'etiquetatge aplicable als productes que es distribueixen en l'àmbit territorial de Catalunya. Com a regla general, considera que les dades que figuren en l'etiquetatge poden figurar en català, en castellà o en qualsevol altra llengua de la Unió Europea. Introdueix l'obligació d'emprar, com a mínim, el català en les dades obligatòries i les informacions voluntàries addicionals que figuren en l'etiquetatge quan es tracti dels productes regulats al segon paràgraf. Finalment, l'article encomana al Govern de la Generalitat la

l'Estatut amb un conjunt de garanties hauria de determinar un canvi en la jurisprudència ordinària i constitucional, a banda de la seva defensa per aquests tribunals.

D'alguna manera, aquestes propostes són projeccions d'un principi que inspira totes les iniciatives polítiques estudiades: el respecte i foment del plurilingüisme en l'àmbit estatal i la protecció de la igualtat dels drets lingüístics de tots els ciutadans pel que fa a l'ús de les llengües que gaudeixen d'estatut d'oficialitat.

Per concloure, diverses iniciatives (explícitament ciu) proposen que l'Estatut d'autonomia tingui en compte certs deures lingüístics, com el deure que els funcionaris públics, especialment jutges i magistrats i altre personal al servei de l'Administració de justícia radicada a Catalunya, coneguin la llengua catalana o el mandat als poders públics d'incorporar la promoció del català als mitjans de comunicació, públics i privats dependents de l'Estat o subjectes a la seva concessió.

Mereix ser destacada, també, la proposta del PSC-CPC, ERC i CIU que l'Estatut tingui en compte un deure de coneixement del català paral·lel al que recull l'article 3.1 de la norma suprema respecte del castellà. Aquest deure és concebut com una pressumpció *iuris tantum*, això és, desvirtuable, que decau en cas de desconeixement o coneixement insuficient de l'idioma, en els termes que avalaria la jurisprudència constitucional respecte de la llengua castellana.⁶⁷ De fet, no és altra cosa que dur a terme un paral·lelisme amb el que recull el text constitucional en relació amb la llengua castellana, però referent a la llengua catalana.

En definitiva, la recepció de drets i deures lingüístics dota de contingut

regulació per reglament de la informació a les persones consumidores i usuàries de sectors determinats, i l'etiquetatge i instruccions d'ús de certs productes també enumerats a l'article 34.3 de la Llei. En conseqüència, la proposta d'incorporar a l'Estatut d'autonomia de Catalunya el dret de rebre en català les dades obligatòries de l'etiquetatge ha de valorar-se tenint en compte que es tracta d'un dret parcialment satisfet per la normativa vigent i avalat per la jurisprudència constitucional.

67. L'*Informe sobre la reforma de l'Estatut*, op. cit., p. 187-188, deure equivalent al que constitucionalment es recull respecte del castellà, i que consisteix en una presumpció *iuris tantum*, que decau pel «desconeixement efectiu del català». Veg., per a totes, FJ 3 de la STC 74/1987 de 25 de maig, on va proclamar-se que «certament, el deure dels espanyols de conèixer el castellà, abans esmentat, fa suposar que aquest coneixement existeix en la realitat, però aquesta pressumpció pot quedar desvirtuada quan el detingut o pres alllega verosímilment la seva ignorància o coneixement insuficient o aquesta circumstància es posa de manifest en el transcurs de les actuacions policials». També, FJ 2 de la STC 94/1986 de 26 de juny. Veg. Lluís J. SEGURA GINARD, «Deu anys de doble oficialitat lingüística a Catalunya», *Autonomies, Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 12, desembre 1990, p. 127.

els conceptes d'*oficialitat* i de *propietat* que es recullen a l'art. 3 de l'EAC. No fóra sobrer incloure la significació jurídica d'aquests conceptes a continuació de la seva menció explícita en els apartats primer i segon del precepte esmentat, cosa que fixaria una de les interpretacions que se n'ha fet.

d) Estatut de l'aranès

Per concloure, cal fer notar la reivindicació unànime que sigui l'Estatut el que garanteixi l'oficialitat de la llengua aranesa. Es tracta d'una proposta que subscriuen CIU, PSC-CPC, ICV i ERC, en els termes que s'han estudiat anteriorment.

L'article 3.4 EAC no garanteix aquest estatut d'oficialitat de la llengua aranesa. Es limita a enunciar que «la parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció». Una lectura de l'*iter* parlamentari de l'article 3 EAC permet de concloure que aquesta omissió, aquesta falta de reconeixement d'un estatut d'oficialitat per a l'aranès a la Val d'Aran en seu estatutària, fou volguda.⁶⁸

L'estatut d'oficialitat de l'aranès a la Val d'Aran té actualment fonament legal. L'article 2 de la Llei 16/1990 de 13 de juliol, sobre règim especial de la Val d'Aran (LREVA) preveu que aquesta llengua, varietat dialectal de la llengua occitana pròpia de la Val d'Aran, és oficial en aquest territori. El Consell Consultiu, pel que fa referència a aquesta previsió, va declarar que la llengua aranesa no té el caràcter d'oficial per mandat estatutari.⁶⁹

68. La primera versió inicial de l'article 3 del que hauria d'esdevenir l'avantprojecte d'EAC, elaborada per la Comissió dels Vint a Sau, no contenia cap menció a la llengua aranesa. Finalment, però, la versió definitivament aprovada d'avantprojecte d'EAC compensaria aquesta mancança, incloent-hi un paràgraf 4t que deia «La parla aranesa serà objecte d'especial respecte i protecció», tot desestimant-ne les esmenes en el sentit que es garantís l'oficialitat. Veg. Jaume SOBREQÜÉS i Sebastià RIERA, *op. cit.*, vol. II, p. 226-227, i vol. III, p. 563.

69. Concretament el cc va assenyalar que «no obstant la declaració legal contemplada en el núm. 1 de l'anterior precepte [referint-se a l'article 2.1 de la Llei 16/1990 de 13 de juliol] no podem deixar de consignar aquí el que sobre aquesta qüestió vàrem dir en el Fonament XIII del Dictamen núm. 35 de 21 de desembre de 1982 sobre la Proposició de llei de normalització lingüística a Catalunya: "com estableix l'article 3.2 de l'Estatut de Catalunya, hi ha únicament dos idiomes oficials, el català, que és llengua pròpia de Catalunya, i el castellà. La llengua aranesa, que es parla dins el nostre territori, ha d'ésser objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció, però no té el caràcter d'oficial". Els qualificatius d'oficial emprats en els dos paràgrafs abans citats poden incórrer en inconstitucionalitat en excedir del text estatutari i l'article 3.2 de la Constitució». Partint d'aquest argument, el cc salvava la constitucionalitat d'un precepte de la LPL (article 7), al·legant que «ara bé, l'article 7 que dictaminem únicament fa referència a l'ús de la llengua aranesa, per la qual cosa s'haurà de considerar que guarda estreta relació amb allò disposat als núm. 2 i 3 de l'article 2 de

L'argumentació gira a l'entorn de la possible vulneració de l'article 3.2 de la norma suprema, precepte que reserva als estatuts d'autonomia la potestat per declarar l'oficialitat de les altres llengües espanyoles diferents de la castellana.⁷⁰ En aquest sentit, s'allega que una llei ordinària del Parlament autonòmic no pot declarar oficial una llengua no prevista com a tal en el respectiu Estatut d'autonomia. El fet que la declaració d'oficialitat lingüística de l'aranès no tingui suport o fonament estatutari és criticable, sobretot si es té en compte que, per mandat constitucional, correspon als estatuts d'autonomia de les respectives comunitats autònomes aquesta declaració. Tanmateix, la LPL, la LREVA i els decrets de desplegament han donat a la llengua aranesa un caràcter de semioficialitat, mancant-li la formalització estatutària per poder-la denominar sense embuts llengua oficial. Per tant, seria aconsellable doncs, d'una banda, per superar la interpretació del Consell Consultiu i, de l'altra, per evitar un debat estèril, una reforma de l'EAC que consignés definitivament i amb rang estatutari l'oficialitat de l'aranès a la Val d'Aran, llengua pròpia d'aquest territori, corregint així un eventual vici d'inconstitucionalitat. D'aquesta manera, les propostes de reforma estatutària dels diferents partits que s'han estudiat pretenen solucionar aquesta mancança.

—abstract / resumen—

THE CATALAN LANGUAGE AND A NEW
STATUTE OF AUTONOMY
FOR CATALONIA

Jaume VERNET I LLOBET
Anna M. PLA I BOIX

This article proposes an analysis of the various proposals for reforming the Statute of Autonomy of Catalonia that have a bearing on language. Consequently, it outlines the principal ques-

LA LENGUA CATALANA Y UN NUEVO
ESTATUTO DE AUTONOMIA
PARA CATALUÑA

Jaume VERNET I LLOBET
Anna M. PLA I BOIX

El artículo propone un análisis de las diferentes propuestas de reforma del Estatuto de autonomía de Cataluña de incidencia en materia lingüística. En consecuencia esboza las principales

la Llei 16/1990 de 13 de juliol, abans transcrit. És per això que si s'interpreta de la forma exposada d'acord amb l'esmentat apartat 2, l'article 7 de la Proposició de llei que dictaminem no vulnera l'ordre constitucional».

70. Veg., per a tots, Jaume VERNET I LLOBET, «L'especial tutela de la parla aranesa a Catalunya», *Revista de l'Alguer*, núm. 2, 1991, p. 19-29.

tions that permeate the air in the political and parliamentary debate. For a broad sector of the Catalan parliamentary spectrum, the treatment given to language under the Statute should be reviewed. Different political parties represented in the Catalanian Parliament (CIU, ERC, PSC-CPC and ICV) have introduced proposals to improve the Statute of Autonomy. Such proposals extend into the legal and linguistic sphere to improve the language of the Statute, armor-plate the successes achieved by the legislation and set in stone the Constitutional Court rulings favoring the extension of the knowledge and use of the Catalan and Occitan languages.

Formally, the article is structured in three parts: the first describes the content and the extent of the debate on the increase in self-government in Catalonia as relates to language. It identifies what the proposals are from the experts who have appeared before the Parliamentary Study Commission on Expanding the Level of Self-Government and puts forward the postulates that appear in the initiatives endorsed by the Catalan parties in this area.

The study of these partisan initiatives is set forth in the second part of the article, where the content of the different proposals from the parties for modifying the framework of the Statute currently in force is studied. The objective common to all the proposals focuses on having the statute guarantee a full standardization of the Catalan language, bearing in mind the identity-oriented, symbolic and cultural dimensions of the language. Starting from this point of departure, the parties propose different measures, some of which are

cuestiones que planean en el debate político y parlamentario. Para un amplio sector del arco parlamentario catalán, el tratamiento que recibe la lengua en el Estatuto debería ser revisado. Diferentes partidos políticos representados en el Parlament de Catalunya (CIU, ERC, PSC-CPC y ICV) han presentado propuestas de mejora del Estatuto de autonomía que se proyectan en el ámbito jurídicolingüístico para mejorar su redacción, blindar los éxitos alcanzados por la legislación, petrificar las decisiones del Tribunal Constitucional favorables a la extensión del conocimiento y de los usos de la lengua catalana y occitana.

Formalmente, el artículo se estructura en tres partes; la primera describe el contenido y el alcance del debate sobre el incremento de autogobierno de Cataluña en materia lingüística. Identifica cuáles son las propuestas de los expertos que han comparecido ante la Comisión de Estudio parlamentaria para la profundización del autogobierno y avanza los postulados que figuran en las iniciativas suscritas por los partidos catalanes en este ámbito.

El estudio de estas iniciativas partidistas se analiza en la segunda parte del artículo, donde se estudia el contenido de las diferentes propuestas de los partidos para modificar el marco estatutario actualmente vigente. El objetivo compartido por todas las propuestas se centra en garantizar, en sede estatutaria, una plena normalización de la lengua catalana, teniendo en cuenta la dimensión identitaria, simbólica y cultural del idioma. A partir de esta base, los partidos plantean diferentes medidas, algunas de las cuales no son nuevas. En ciertos casos, las propuestas lingüísticas que constan en los proyec-

not entirely new. As a matter of fact, in certain cases, the language proposals appearing on the projects studied in this paper had already been part of the parties' political agenda for years; some were even voiced during the discussion of parliamentary papers on the Statute in force in 1979. An analysis of the electoral programs and a careful review of parliamentary papers issued by the parties allow us to conclude that part of the proposals formulated in certain documents had already been put forward and debated for some time.

Finally, the paper studies the propitiousness, procedure and points of commonality among the proposed modifications in the Statute. A comparative study of the ensemble of proposals allows us to conclude that the different projects share a catalog of terms in which there is a broad consensus in favor of the modification of the Statute. Among these issues, the following stand out: those having to do with the specific inclusion of language as an area of skill; the recognition of multilingualism on the state level, the European Community level, and internationally; the definition of the content and scope of the laws regarding the autochthonous language and the official language in Catalonia, or the proposal for guaranteeing the official status of the Aranese language in the Aran Valley through a change in the law.

tos estudiados ya figuraban en la agenda política de las formaciones desde hace años, algunas incluso quedaron en discusión en los trabajos parlamentarios del Estatut vigente, en 1979. Un análisis de los programas electorales y un repaso de los trabajos parlamentarios de los partidos permite concluir que parte de las propuestas que se formulan en ciertos documentos ya se habían planteado y debatido tiempo atrás.

Por último, se estudia la oportunidad, el procedimiento y los puntos comunes de las modificaciones estatutarias propuestas. Un estudio comparado del conjunto de propuestas permite concluir que existe un catálogo de temas compartidos por los diferentes proyectos, en los que se constata un amplio consenso favorable a su modificación. Entre estas cuestiones destaca la concerniente a la inclusión específica de la lengua como materia competencial; el reconocimiento del plurilingüismo en los ámbitos estatal, comunitario europeo e internacional; la definición del contenido y alcance de los estatutos de lengua propia y lengua oficial en Cataluña o la propuesta de garantizar, vía estatutaria, la oficialidad de la lengua aranese en el Valle de Aragón.